

Szarvas Andrea

Marina Abramović háromszor, a múlt, jelen és jövő

1/ a kiállítás:

Marina Abramović: *With Eyes Closed I See Happiness*

📍 Krinzinger Galéria, Bécs

📅 2012 október 26 – november 24.

Könnyeink fekete kristályokat mosnak Könnyeink fekete kristályokat mosnak Könnyeink fekete kristályokat mosnak

MARINA ABRAMOVIĆ már a hetvenes évek közepétől kapcsolatban áll a Krinzinger Galériával.¹ A kezdeti idők nehézségeiben a performansz-művészetbe fektetett támogatás és bizalom hatása mára felbecsülhetetlenné vált. Így a kölcsönös támogatás és közös munka folytatódott, amelynek eredménye közel tíz évvel később egy újabb egyéni kiállítás. A Bécs belvárosában fekvő lakásgaléria impozáns, részekre tagolt terei előrebocsájtják azt az elegáns és kifinomult letisztultságot amerre a Belgrádban született művésznő életműve is tart. A megnyitó-beszéd a zegzugos galéria egyik termében, a közönség által szorosan közrefogva kezdődött, távolság nincs. Valie Export,² Marina Abramović és Ursula Krinzinger határok nélkül jelen van. A kiállítás őrzi ezt a jelenléteket, felkészíti a közönséget a művész hiányára. Abramović főleg fotódokumentációt és *Transitory Objects* című

1 Thomas Lips, Krinzinger Galéria, Innsbruck, 1975; *Transitory Objects*, Krinzinger Galéria, Bécs, 1992.

2 Abramović újra előadta a Guggenheim Múzeumban 2005-ben nála csupán hat évvel idősebb Valie Export Action pants: *Genital Panic* című 1968-as munkáját.

MARINA ABRAMOVIĆ

With Eyes Closed I See Happiness, 2012, (részlet a kiállításról), Krinzinger Galéria, Bécs

sorozata részeit mutatja be. A fényképek befelé figyelnek, mély összpontosításról tesznek tanúbizonyságot. A képek összességében egy hosszú belső utazás termékei, amelyek alapjukban 2010-ben, a New York-i Museum of Modern Art-ban (MoMA) rendezett életműkiállítás során,³ azt követően fogalmazódtak meg. Abramović tiszta, monokróm háttérből rajzolódik ki, frontálisan, egyenesen szembe fordul a nézővel. Alaktalan ruhája, a korábbi munkáiban sok esetben hangsúlyozott nőiség minden vonását tagadja és elrejt, ikonikus, profétikus alakká változik. A teste metaforává válik, mindent megtestesít, alany, tárgy, a gondolatoknak eszköze, a befelé figyelés, a spirituális utazás és a belső béke felé törekvés reprezentánsa. Mozdulatainak nyugodt kimértsége, a visszafogott gesztusok hatalmas belső erőt rejtenek. Lényegre csupaszított, irányított, koncentrált figyelem, el nem térített összpontosítás jellemzi. A nézők pedig épp úgy tükröződnek a fotókon, hogy maguk is elkerülhetetlen részeseivé válnak a folyamatnak. Az alapokhoz visszatérve olyan alapvető eszközökhöz nyúl, mint egy egyszerű, robosztus szék.⁴ Bár az anyagok használata elsősorban funkcionális, hatásuk az emberi testre és szellemre azonban meghatározó. A szék megjelenik a *Measuring the Heat of Objects*, valamint a *Chair for Human Use with chair for Spirit use* című fotón. Az egyikben a szék – alakíthatósága, állíthatósága ellenére is – mint viszonyítási pont jelenik meg, míg a másik esetben a puritánabb megmunkálás és a hozzá illesztett kristályok által a föld eleme, a stabilitás válik hangsúlyosabbá. A *Water Study*-ban a víz, az *Artist Portrait with a Candle*-ben a tűz, míg a *Holding Emptiness* sorozat a levegő, a végtelen tér megtapasztalásához közelít, valami olyan felé, ami nem látszik, mégis jelen van. Az energia, amely körülvesz, ezek kicserélődése – áramlása a közönség felé és vissza –, valamint saját képességeink fejlesztése mozgó eleme Abramović performanszainak.

A megnyitón a kiállítás „használatba kerül”, a *Chair for Human Use with chair for Spirit use-on* fiatalok váltják egymást. A soron lévő fehér köpenyt vesz fel,⁵ felteszi a fülhallgatót, becsukja a szemét, akármilyen történjen, húspercig jelen van. Majd jön egy következő ember

3 Marina Abramović, *The Artist is Present*, MoMA, New York, 2010. március 14 – május 31.

4 A *The Artist is Present* performansza harmadik, utolsó hónapjában eltávolította a közte és a vele szemben ülő között lévő asztalt, szabadabb teret és perspektívát nyitva a kölcsönös nonverbális kommunikációra, kapcsolatra. *Chair for Man and His Spirit*, MoMA PS1, 2010. február 27 – május 10.

Az *Eight Lesson on Emptiness with Happy End* szintén főként az alapvető berendezési tárgyakat használja (asztal, szék), bár azok egy realitást kissé elnagyolt, felnagyított változatai jelennek meg.

5 A fehér köpeny visszatérő, kiegészítő elem a közönség, illetve a résztvevő segítők számára, például *Soul Operation Rooms*, Kapatos Gallery, Athén, Görögország, 2000. Valamint a *Silent Cocktail* résztvevőinek is kötelező viselete.

és így cserélik, vigyázzák egymást. Míg egy másik teremben, a többi két kiállított „obejkt”⁶ mellett egy hasonlóan rendezett, ám a megnyitó közönségében elvegyülni és bizonytalanságot kialakítani képes megmozdulás kezdődött. A szobor meghatározást kikérik maguknak a tárgyak, elsődleges funkciójuk pedig a közvetlen interakció által mentális és fizikai kapcsolat építése. A tömegeből látszólag hirtelen elhatározásból valaki kilép, és feszes, koncentrált testtartásban figyel a kiállított tárgyat, ez egyik esetben Abramović keze, másikban lába öntött mása, kristályokkal kiegészítve. Kezénél, mint az ujjak meghosszabbításai türemkednek tovább a kvarckristályok, lábába pedig belehasít a turmalin. Rövid idő alatt spontán kör jön létre és marad fenn az őrző és az általa figyelt tárgy között. A váltás itt is folyamatossá válik. Első pillanatra spontán gerillaakció érzése merül fel, amely tökéletesen illeszkedne Abramovićnak a közönség tudatosságának és figyelmének a fejlesztésére tett kísérleteihez, illetve azok eredményeként is értékelhető lenne. Valójában előre kitalált és megbeszélte terv bontakozott ki, amely azonban nem von le annak értékéből. Nem kizárt, hogy kellő bátorság és elszántság esetén, akceptálva a művész nézeteit, az akció valóban spontán megtörtént volna. A performanszok hatása tehát inkább megbabonázza a közönséget, nagyobb erővel hatnak a statikus alkotásoknál.

2/ a beszélgetés

Marina Abramovićcsal beszélget Szarvas Andrea

📍 Krinzinger Galéria, Bécs

📅 2012.10.25. / 12:20

✦ **Szarvas Andrea:** Most, hogy már több mint harminc éve elhagyta a hazáját, mennyire határozza meg még a kelet-európai múlt?

✦ **Marina Abramović:** Belgrádban születtem, de montenegrói útlevelem is van. Nagyon mérges vagyok a szerbekre. Nem fordították le a könyveimet, nem készítették monográfiát. Mégis nagyon fontos számomra a múlt, nem lennék az, aki vagyok. A problémákkal lehet dolgozni, a boldogságot nem kell átalakítani, a problémák azonban kreatívvá tesznek. A boldogságban csak boldog vagy, az másra inspirál, abban az állapotban nem szükséges kreatívnak lenni. Külföldön hittek bennem, akkor is, amikor az országom őrültnek tartott.

✦ **Sz. A.:** A kelet-európai művészet most ismét fókuszba került. Hogyan látja ezt a művészeti színteret, miben lát akadályokat?

✦ **M. A.:** A probléma nagyon egyszerű, ez pedig a kelet-európai melankólia. Akik elhagyják a hazájukat, azok mindig együtt maradnak, így igazán soha nem integrálódnak. Valójában mindig ugyanabba a szituációba kerülnek, ugyanazt reprodukálják, amin tovább akartak lépni. Én elvágtam a kötelek, hosszú évekig nem látogattam haza, ha ez az elszakadás nem történik meg, akkor folyamatos a boldogtalanság. A másik probléma a kelet-európai művészettel, hogy határokat állít fel maga előtt. A határokat át kell törni, nyugaton senkit nem érdekelt, hogy meztelen vagyok-e vagy sem. Teljesen át kell alakítani és újragondolni a problémákat, különben soha nem születik megoldás és soha nem változik semmi, nem történik valódi kimoszulás. Már nem gondolkozom az anyanyelvemen, elmehetek bárhová a világon, nem kell már visszatérnem. Többször jártam Brazíliában, egyszer, amikor ott voltam, találkoztam két sámánnal, akikkel több napot töltöttem egy speciális elvonuláson az erdőben. Ez a pár nap jobban stabilizált, megerősített, mint három év pszichoanalízis. Olyan mélyebb tudatalatti szintre jutottam,

ami terápiával évekig tart. A felfedezés mindig nagyon fontos, a megszokások ellenben megölik a művészetet.

✦ **Sz. A.:** A mostani kiállításon fotók és objektvek láthatóak, hogyan viszonyulnak ezek a statikus dolgok az időhöz, ahol a cselekvés és a történések más síkon jelennek meg?

✦ **M. A.:** Most fotókat és tárgyakat mutatok be, de ezért nem kell csodálodniuk lenni, egyszerűen most ismét más eszközöket használok. Az itt látható munkám a MoMA (Museum of Modern Art) kiállításom⁷ élménye után kezdett megfogalmazódni bennem. Ez egy olyan üzenet, amit mindenképpen át akartam adni. A boldogság belül van és nem kívül, bele kell menni a szituációkba, megtapasztalni a teret, az ürességet. Én 100%-ban beleteszem magam abba, amit csinállok, és akkor nincsenek bennem kételyek, mert tudom, hogy én mindent megtettem, amit csak tudtam. Egy művész szabadon tesz, amit csak akar. Eddig is több médiumban dolgoztam, most újra váltottam, és itt a fotót használom arra, hogy érzéseket fejezzek ki.

A képeken a szemem sokszor csukva van, energiákban gondolkozom, az idő belsővé válik, ez egy belső világról szól, arról, hogy befelé haladsz, hogy a boldogságot belül keresed. Alakítsd át a testedet, a művész egy szabad emberi lény, aki azt csinál, amit akar. El kellett mennem egészen a színházig, mert meg kellett találnom a saját identitásomat. Mindent megcsinállok, ami fontos, az az idea és a helyes út.

✦ **Sz. A.:** Sorra születnek az életművet feldolgozó, megőrző művek. Könyvek, színdarab (The Life and Death of Marina Abramović), dokumentumfilm (Marina Abramovic, The Artist is Present). Hogy érzi, megkezdődött a kanonizációja, végre célba ért?

✦ **M. A.:** Az, hogy ez a film elkészült, nagyon fontos volt számomra, mert a performansz-művészet mindig is háttérbe volt szorítva. De most már be kell, hogy lássák, ez nagyon is komoly ügy. Úgy érzem, ehhez az áttöréshez tényleg hozzájárultam. Én még mindig dolgozom, míg a generációim többsége felhagyott már a performanszokkal. Hagyományt szeretnék teremteni ennek a műfajnak. Amikor újra előadtam darabokat,⁸ akkor engedélyt kértem rá, fizettem az engedélyért és megcsináltam a saját verziómat. Ez az útja annak, hogy felülbírálhassuk a performanszokat, ez a továbbélésük útja, ezt csinálták a tanítványaim is a MoMA-ban. A válság mindig jót tesz a performansz-művészetnek, mert az emberek nem engedhetik meg maguknak, hogy művészetet vásároljanak. A performansz általában

⁷ Marina Abramović, *The Artist is Present*, MoMA, New York, 2010. március 14 – május 31.

⁸ *Seven Easy Pieces*, Guggenheim Múzeum, New York, 2005. november 9-15.

Marina Abramović és Szarvas Andrea

alacsony költségvetésű, többet tud éreztetni abból, hogy milyenek kéne lennie a művészetnek.

✳ **Sz. A.:** *Komoly szerepet vállal a megőrzésben, milyen további tervek vannak még erre vonatkozólag?*

✳ **M. A.:** Montenegro bocsánatot kért tőlem,⁹ most egy gyárépületen dolgozunk, ami a nevemet viseli majd¹⁰ (előveszi az iPad-jét, hogy képeket mutasson). 2014-ben nyílik egy központ New York-tól csupán kétórnyira.¹¹ Kizárólag hosszú, legalább hatórás produkciók befogadására rendezkedünk be, és a nézők „oktatása” is a program részét képezi majd. Úgy érzem, hogy a fiatal generáció tagjai szeretnek, de a saját generációm tagjai nem igazán tudnak elfogadni. Azt mondják, kommercializálom a műveimet és ezért lettem sikeres. De nézzék meg, mennyi munka van abban, hogy most ott vagyok, ahol, és talán egy kis tehetség is kellett. A jó művészet mindig több rétegű kell, hogy legyen, mindig a megfelelőt, épp aktuális választ tudja adni az embereknek. Éberséget adni a közönségnek, új útját találni a kommunikációnak, valódi változásokat elindítani.

3/ a film

Marina Abramović: *The Artist is Present* (2012)

📍 **Viennale – Vienna International Film Festival, Gartenbaukino, Bécs**

📅 **2012.10.26. / 14:00**

„Ez a film rendkívül fontos számomra. A csendről, a meditáció egy formájáról, a tudatosságról szól. Nem rejtettem el semmit” – vallja Abramović. Az osztrák premiert az egyik legrégebbi német ajkú filmfesztivál, a Viennale keretei között tartották meg. A Gartenbaukino-ban jelen volt Francesca Habsburg, akinek alapítványa az egyik fő támogatója volt a filmnek,¹² a rendező Matthew Akers és maga Abramović is. Először a Sundance filmfesztiválon bemutatott dokumen-

tumfilm, a 62. Berlinálén a Panodrám Audience Awards díját is elnyerte. A stáb több mint egy éven keresztül követte nyomon a New York-i életműkiállítás előkészületeit és a kiállítás mindennapjait. 736 óra alatt 1565 emberrel ült szemben az azóta a performansz-művészet nagymamájává előlépett művésszel. A tekintet volt az interakció egyetlen formája, amely mégis mély benyomásokat hagyott a nézőkben, akik akarva-akaratlan éreztették, hogy a meg nem kapott figyelem és az emberi kapcsolatok szerepének és minőségének változása nem hagyja érintetlenül őket. A látogatónak ugyan szabad kijárásuk volt ebből a szituációból – pár percet, de akár egy napot is ott tölthettek a széken –, a köztük lévő „energia dialógus” esztétikai egyszerűségében azonban fizikai és pszichés megterhelést jelentett mindkét fél számára.

Korábban Ulay-jal a *Nightsea Crossing* (1981–1986) című sorozatuk részeként ültek egymással szemben, amelyet hol hétnapos (Documenta 7, Kassel, 1982) hol kétnapos verziójában adtak elő (New Museum, New York, 1986).

Ez egyenes előzményének tekinthető a mostani performansznak, ami így még elevebbé teszi azt a pillanatot, amikor a második hónapban Ulay foglal helyet Abramović-csal szemben. Bár közös előadásuknál a helyszín és a terek folyamatosan változtak, az asztal és a székek ugyanazok maradtak. A mozdulatlan test részé lett az épített környezetnek egyfajta csendéletet hozva létre. A 2010-es pillanat döbbenetes hatással bír, és maga Abramović sem tudja kontrollálni az érzéseit, holott azok elrejtése az előadás szerves részét képezi. A vele szemben ülők cserélődésére ő csupán egy le-, majd felpillantással készül fel.

Megszólal Klaus Biesenbach kurátor, Arthur C. Danto, Ulay, tanítványok és barátok. A hangsúlyok azonban mégis eltolódnak néhol, központi szerepet kap a régi szerelem¹³ és a múlt feldolgozása. Ahogy ez az első hivatalos újrajátványa, újra előadása a saját performanszainak is. Az utánpótlást pedig saját birtokán komoly tréningek során képzik ki, amelyet hivatalosan „Cleaning the House” projekt névre keresztelt el. A gépezet tehát mozgásban van.

Abramović hivatalos bécsi tartózkodását, egy elsősre zártkörűre tervezett partit végül nyilvánosan is bejelentették a vetítést követően. A *Silent Cocktail / Abramović Method* (TBA-Augarten, Ausztria, Bécs, 2012.10.26. 19:30–20:30) során a résztvevők fehér köpenyt és egy fülhallgatót kapnak, hogy ne halljanak semmit, ne tudjanak beszélni. A kommunikáció egyéb formáit kell alkalmazni, már amennyiben ez feltétlenül szükségessé válik. Kiüresedett párbeszéd helyett megfigyelés kívül és belül.

⁹ A 47. Velencei Biennálén 1997-ben visszamondták Abramović szereplését, aki végül a holland pavilonban állított ki és megnyerte az Arany Oroszlánt, a legjobb művészeknek járó díjat.

¹⁰ Marina Abramović Community Center Obod Cetinje (MACCOC)

¹¹ Marina Abramović Institute for the Preservation for Performance Art

¹² Thyssen-Bornemisza Art Contemporary

¹³ Ulay (Uwe Laysiepen) német performansz-művész, aki Abramović alkotó- és élettársa 1976-tól egészen 1988-ig.